

**KTH Arkitektur
och samhällsbyggnad**

Isabelle Petersson
isabellepetersson@hotmail.com

Hur ny bebyggelse integreras i ett äldre industriområde

Kungsängens stadsomvandling som exempel

Examinator/ handledare:
Magnus Rönn,
Docent
Arkitekturskolan

Lärare/handledare
Jonas E Andersson
Doktorand
Arkitekturskolan

UPPSATS I FORT- OCH VIDAREUTBILDNINGSKURSEN:
Att utvärdera arkitektur, AD242V, 7.5 hp
Arkitekturskolan, Kungliga Tekniska Högskolan, KTH, Stockholm, VT 2011

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	3
1.1 Bakgrund	3
1.2. Syfte och frågeställningar	3
1.3 Avgränsning - urval	4
2. TEORI, METOD OCH MATERIAL	4
2.1. Hur skapas en stadsdel med innerstadskaraktär?	5
2.2 Planering för funktionsintegrering	6
3. FALLBESKRIVNING	6
4.1 Värdefull bebyggelse i Kungsängen	7
4.2 Detta har hänt sedan omvandlingen påbörjades	9
5. AVSLUTANDE DISKUSSION	11
KÄLLFÖRTECKNING.....	13

1. INLEDNING

I Uppsala pågår en genomgripande stadsomvandling av det gamla industriområdet Kungsängen. Ett område som planeras att bli en del av innerstaden när omvandlingen är färdig. Enligt kommunens planer är tanken att bostäder, service och verksamheter ska integreras i området på samma sätt som i centrum. Omvandlingen av området beräknas ta upp till trettio år och kommer då ha fått 4 000 nya bostäder. För att en stadsdel ska bli så livfull som möjligt menar kommunen i översiktsplanen att området behöver funktionsblandas för att uppfylla kravet på en levande stadsdel. Ny och gammal bebyggelse behöver samordnas, vilket på så sätt ska ge en större mångfald på befolkning och på besökarna. För att kunna åstadkomma detta i Kungsängen måste en del av den äldre bebyggelsen bevaras. Dels för att det på ett lättare sätt kan bidra till en större blandning av funktioner, dels för att få ökad mångfald i området. Översiktsplanen som är framtagen för Kungsängen beskriver att befintlig bebyggelse till viss del ska nyttjas till andra ändamål såsom förskola, kulturutrymmen och liknande genom ombyggnaden.

1.1 Bakgrund

Kungsängen började växa fram som ett industriområde i slutet av 1800-talet då en ny stadsplan för Uppsala togs fram. Tidigare hade Kungsängen legat utanför staden och då främst bestått av ängsmark, vilket också gett stadsdelen sitt namn. Att Kungsängen utformades till ett industriområde berodde till stor del på att det fanns tillgång till goda transportmöjligheter, med både närhet till järnväg och Fyrisån. Redan när Kungsängen började utvecklas till industriområde fanns bebyggelse i området. Främst industri- och hantverksbyggnader, samt bodar och bostäder som var låga och lantliga till karaktären.¹ Det finns en del äldre bevarad bostadsbebyggelse kvar i Kungsängen som uppfördes i början på 1900-talet, och som tidigare var arbetarbostäder till Ångkvarnen. Dessa ritades av Gunnar Leche och Theodor Kellgren, dåvarande stadsarkitekter i Uppsala.² Industriområdet i Kungsängen utökades ytterligare i Lilienbergs stadsplan från 1921.³ Under 1930-1940-talen förtätades området. På 1980-talet förekom en del rivningar av industribyggnader och äldre bostadsbebyggelse i samband med att industrierna flyttade från området. Bebyggelsen i Kungsängen har en varierande ålder och består av en blandad bebyggelse med industri-, kontors- och bostadsbyggnader.⁴

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur omvandlingen av industriområdet Kungsängen går till. Fokus kommer vara på hur den äldre bebyggelsen integreras med den nya. Jag kommer därför att undersöka hur väl de befintliga byggnaderna i området

¹ Thunman, Dan (2004). *Yttre Kungsängen industri-, kontors- och bostadsområden. Kulturhistoriska värden*. Uppsala kommun, kulturkontoret.

² Ibid.

³ Lundberg, Kerstin & Thunman, Dan. *Kulturhistorisk beskrivning av Kungsängen inklusive å- rummet och stadsparken – studenternas* (1991). Kulturförvaltningen

⁴ Uppsala kommun (2008). Kulturnämnden, Dnr. KTN-2008-0430.60 s.3

kommer att bevaras/rivas. Enligt stadsbyggnadskritikern Jane Jacobs, är en åldersblandad bebyggelse en av fyra förutsättningarna för att åstadkomma en livfull stadsdel med mångfald. Vidare kommer jag även att undersöka hur de arkitektoniska kvaliteterna i området beskrivs genom att ta del av de inventeringar som tidigare har utförts i Kungsängen. Mina frågeställningar är följande:

- Hur integreras de nya byggnader bland den äldre bebyggelsen?
- Hur beskrivs och motiveras områdets arkitektoniska kvaliteter och estetiska värden?
- Finns det ett samband mellan graden av funktionsintegrering och arkitektonisk kvalitet och bevarande/rivning?

1.3 Avgränsning - urval

Endast bebyggelse som är eller har ingått i detaljplaneprocesser i samband med omvandlingen i Kungsängen kommer att undersökas. Jag har även valt att göra ett urval när jag ska undersöka uppsatsen tredje fråga, om det finns ett samband mellan graden av funktionsintegrering och arkitektonisk kvalitet och bevarande/rivning. Denna fråga undersöks i kvarteret Spolen och del av kvarteret Ångkvarnen 21:4 och 21:7 i Kungsängen. Detta eftersom kvarteret Spolen byggdes till för att främst ha en funktion (bostäder), medan del av kvarteret Ångkvarn 21:4 och 21:7 planeras enligt detaljplan att ha en högre grad av funktionsblandning.

2. TEORI, METOD OCH MATERIAL

För att förstå Kungsängens utveckling genomförs en fallstudie över omvandlingsområdet Kungsängen. För att finna information om utvecklingen i området har jag främst använt mig av kommunala dokument, i form av översiktsplaner, detaljplaner och yttranden från kommunala instanser i Uppsala. Översiktsplaner utformas för att detaljplanerna ska kunna utarbetas efter specifika behov utifrån översiktsplanens riktlinjer.⁵

För att studera de arkitektoniska värdena på bebyggelsen i Kungsängen har jag tagit del av de dokument som skapats i samband med de tre inventeringar som har gjorts i området. Förutom detta har jag även besökt området flera gånger och gjort egna platsobservationer i Kungsängen.

Den teoretiska delen kommer till största delen att grunda sig på Jane Jacobs teorier om staden i boken, *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Hon ger i boken beskrivningar och lösningar på hur en stad ska planeras för att den ska bli så levande som möjligt med mångfald. Enligt Jacobs är en åldersblandad bebyggelse en förutsättning för att få en levande stad. Eftersom tanken är att Kungsängen ska bli en del av innerstaden, och där en livfull stad efterfrågas, har jag valt att tillämpa Jacobs teorier. Den teoretiska de-

⁵ Nyström, Jan (1999) *Planeringens grunder, en översikt*, Studentlitteratur Lund s.159-160

len kommer även utgå från Eva Bergdahls avhandling, *Om funktionsintegrering i detaljplanering*. Där beskriver hon vilka svårigheter det kan finnas med att skapa funktionsblandade stadsdelar i samband med detaljplaneringen.

2.1. Hur skapas en stadsdel med innerstadskaraktär?

Jane Jacobs var emot slumsaneringar och stadsförnyelse. Enligt henne saknade stadsplanerarna i många fall den kännedom som behövdes för att skapa livfulla städer. Hon menade att förändringar borde starta underifrån för att bäst anpassas till de som använder området. Det Jacobs uppmärksammar i sin bok *Den amerikanska storstadens liv och förfall* är vad som gör att staden blir levande. Hur levande staden är beror enligt henne på hur bebyggelsen och kvarteren är utformade. Men även bebyggelsens täthet är avgörande för att kunna skapa en livfull stad, liksom vikten av att ha verksamheter på gatan. För att en stadsdel ska hållas levande är det viktigt att den fungerar för alla människor, alla tider på dygnet. Jacobs presenterar fyra förutsättningar som bör finnas för att staden ska få en mångfald. Den *första* förutsättningen är att stadsdelen ska ha så många funktioner som möjligt. Ju fler funktioner desto fler anledningar att bo, arbeta och besöka stadsdelen. Många funktioner bidrar dessutom till en jämnare fördelning av människor som använder stadsdelen under dygnet. Den *andra* förutsättningen är behovet av att ha små kvarter. Korta kvarter bidrar till att de förbipasserandes vägar korsars oftare, vilket i sin tur ökar chansen till oväntade möten mellan människor. Den *tredje* förutsättningen är att ha en åldersblandad bebyggelse som ger olika hyresnivåer. Den *fjärde* förutsättningen är att det ska finnas en hög koncentration av människor i området. Ett område med både bostäder och arbetsplatser ger ett jämnare flöde av människor under dygnet. Ju fler människor i ett område desto större befolkningsunderlag till handel och service samtidigt som det ger ett ökat gatuliv med en större mångfald.⁶

Jag kommer i den här uppsatsen främst att fokusera på den *tredje* förutsättningen som Jacobs beskriver. "*Stadsdelen måste bestå av en blandning av hus som varierar i ålder och skick: en försvarlig del av dem ska vara gamla*". Hon menar att en stadsdel som endast har nya hus begränsar vilka företag som har råd att ha sin verksamhet där, nya hus ger högre hyror om inte hyrorna subventioneras. Genom att få en variation på hyresnivåerna erhålls en större mångfald på verksamheter och samtidigt en större blandning av invånare i området. Enligt Jacobs behövs den äldre bebyggelsen även för de som har råd att etablera sig i nyare kvarter/hus, genom att närhet ger upphov till en mer intressant och dynamisk miljö.⁷ Om bostadshusen är av varierade ålder så kommer även boendekostnaderna att variera, vilket är en förutsättning för att få en mångfald hos befolkningen som i sin tur ger ett mer varierat näringsliv. Det finns således flera skäl till att ha både nya och gamla hus i ett område.⁸

⁶ Jacobs, Jane (2004). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*, Daidlos AB 2004, Original title: The Life and Death of Great American Cities 1961 s. 9-12

⁷ Ibid s.215-216

⁸ Jacobs, Jane (2004). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*, Daidlos AB 2004, Original title: The Life and Death of Great American Cities 1961 s. 222

2.2 Planering för funktionsintegrering

Bergdahl menar att kommunala planer som har funktionsintegrering som mål påverkas av att makt- och resursfördelningen förändrats mellan kommunen och byggherren. Kommunen har trots sitt planmonopol inte samma makt som de tidigare haft utan byggherrar och företag har fått ett allt större inflytande.⁹ Ytterligare en anledning till att funktionsintegrering kan vara svårt att få till i praktiken, kan enligt Bergdahl bero på att de funktionsblandade områdena är mer komplexa och ställer därför högre krav på större resurser. En anledning till att undvika en funktionsblandning är att verksamheter kan uppfattas som störande för allmänheten. Detta i sin tur kan bidra till att skyddsåtgärder för att motverka dessa blir dyra och resurskrävande. En enkel lösning för att komma runt problemen med en högre kostnad som störande verksamhet leder till är att helt enkelt funktionsseparera.¹⁰

3. FALLBESKRIVNING

Kungsängens omvandlingsprocess startade i samband med att det i början av 1990-talet kom in flera önskemål till Uppsala kommun om att ändra detaljplanerna i området. Detta gav upphov till att ett nytt program för området togs fram. Programmet antogs 1992 och kom att kallas *Program för förnyelse av Kungsängen*. Eftersom Uppsala har ett litet centrum är tanken att Kungsängen med sitt centrala läge, cirka en kilometer från stadskärnan, ska bli en del av innerstaden. En innerstadskarakter ska skapas genom att bostäder, handel och service ska blandas och integreras med varandra. De nya bostäderna ska helst byggas med plats för butiker och lokaler på bottenvåningarna. Omvandlingen av Kungsängen beräknas ta minst cirka 30 år. Förnyelsen ska ske efter intresse hos fastighetsägaren att genomföra förändringar, vartefter nya detaljplaner kommer att upprättas. Det program som togs fram för Kungsängen ska ligga till grund för den utveckling som sker i området.¹¹ Denna plan beskriver inte något om hur den bebyggelse som finns/fanns i området ska behandlas. Däremot utförde kulturförvaltningen en kulturhistorisk beskrivning av Kungsängen år 1991 som tar upp åtta byggnader som kulturhistoriskt intressanta. Av dessa byggnader är det tre som har blivit berörda av de nya planerna, företagshuset Åsikten som är en del av kvarteret Ångkvarnen 21:4 och 21:7, Gamla slakthuset i kvarteret Hovstallängen, samt ett kontorshus i kvarteret Spolen som numera är rivet.¹²

⁹ Bergdahl, Eva (2004). *Om funktionsintegrering i detaljplanering*, Akademisk avhandling 2004. KTH Arkitekturskolan, Stockholm. Förord.

¹⁰ Ibid s.32

¹¹ Uppsala kommun (1992) *Program för förnyelse av Kungsängen*. Uppsala kommuns översiktsplanarbete, Stadsbyggnadskontoret s.3

¹² Thunman, Dan (2004). *Yttre Kungsängen industri-, kontors- och bostadsområden. Kulturhistoriska värden*. Uppsala kommun, kulturkontoret.

4.1 Värdefull bebyggelse i Kungsängen

År 2003 utfördes en inventering av de industribyggnader som finns/fanns i Uppsala av Uppsala stads kulturkontor på uppdrag av Stadsbyggnadskontoret.¹³ Där framkom att Kungsängen inte innehåller några byggnadsminnen, däremot finns ett antal byggnader med skyddsbestämmelser och q-märkningar i området, vilket betyder att byggnaderna är särskilt kulturhistoriskt värdefull och inte får förvanskas.¹⁴ Kommunens kulturkontor föreslår att dessa byggnader ska bevaras. Merparten av de äldre industribyggnaderna ligger intill Fyrisån. Det är också dessa som har pekats ut som industrihistoriskt intressanta miljöer från inventeringen 2003.¹⁵ Tanken är att den äldre industribebyggelsen antingen får ett nytt användningsområde eller att de tills vidare fortsätter sin industriverksamhet.¹⁶

Eftersom förutsättningarna i Kungsängen har förändrats sedan början av 1990-talet har programmet från 1992 vidareutvecklats och år 2005 utarbetades en ny översiktsplan för Kungsängen, som även den har kompletterats. 2005 års översiktsplan är mer omfattande än den tidigare från 1992. Bland annat beskriver den de byggnader med kulturhistoriska värden i de olika inventeringar som har gjorts. Enligt denna plan har en del av den bebyggelsen redan rivits, och en del planeras att rivas.

Ytterligare en inventering gjordes år 2004 i Kungsängen, som omfattar bostäder och kommunaltekniska byggnader och andra anläggningar, *Yttre Kungsängens industri-, kontors-, och bostadsområde*. Även den utförd av kulturkontoret. Där uppmärksammas liksom i översiktsplanen från 2005, det Gamla slakthuset från 1920-talet ritad av Gunnar Leche. Byggnaden är byggd enligt klassicerande stil (se bild 2 s. 9). Bostadsområdena i kvarteren Verkstaden och Hovstallängen från 1920-talet blev q-märkta 1989 och ses som särskilt värdefull bebyggelsemiljö (se bild 3 s. 10). Likaså blev Uppsala buss gamla kontorsbyggnad värderad i båda dokumenten, liksom dess tillhörande verkstad som fick beteckningen q. Verkstadsdelen beskrivs vara i dåligt skick och kommer bli svår att bevara.¹⁷

Översiktsplanen beskriver att de byggnader som har utmärkts i inventering från 2003 skulle kunna få ett nytt användningsområde och kunna fungera som förskolor, läsesalar, föreläsningssalar eller andra kulturutrymmen.¹⁸

¹³ Thunman, Dan (2004). *Yttre Kungsängen industri-, kontors- och bostadsområden. Kulturhistoriska värden*. Uppsala kommun, kulturkontoret.

¹⁴ Uppsala kommun (2008). *Uppsala kommuns översiktsplanarbete program för Kungsängen*, Dnr.: 2005/20003-1 stadsbyggnadskontoret. s.12

¹⁵ Uppsala kommun (2008). *Uppsala kommuns översiktsplanarbete program för Kungsängen*, Dnr.: 2005/20003-1 stadsbyggnadskontoret. s.12

¹⁶ Thunman, Dan (2004) *Yttre Kungsängen industri-, kontors- och bostadsområden. Kulturhistoriska värden*. Uppsala kommun, kulturkontoret.

¹⁷ Ibid

¹⁸ Uppsala kommun (2008). *Uppsala kommuns översiktsplanarbete program för Kungsängen*, Dnr.: 2005/20003-1 stadsbyggnadskontoret. s.32

2003 års inventering har en mer genomgående och grundläggande beskrivning. Byggnadernas detaljer beskrivs med text och bilder och bebyggelsen har även värderats efter dess arkitektoniska synliga och dolda värden. I denna inventering uppmärksammades byggnader i Kvarteret Spolen som är rivna, det så kallade AB Nordiska Metallduksväveri. Bebyggelsen tillkom 1924 och revs i samband med omvandlingen. Byggnaderna beskrivs i inventeringen att främst ha värde i företags-, branschhistoria och ursprunglighet. De arkitektoniska värdena beskrevs som måttliga till högt, och skildrades genom bilder på byggnaderna och detaljer kring fönster och dörrar, som beskrivs hålla hög kvalitet, och att bebyggelsen hade stor betydelse för stadsbilden i kvarteret.¹⁹ I del av kvarteret Ångkvarnen 21:7 beskrivs arkitekturen vara måttlig då *"Arkitekturen hos byggnaderna är mycket blygsam"* och enligt inventeringen är husen låga och anonyma. Det är endast Åsikten som bidrar till gaturummet, och på så sätt betydelsefull för stadsbilden. Även i detta kvarter är det företags- och branschhistoria som värdesätts högst i bebyggelsens dolda värden.²⁰

Bild 1. Översta bilden visar Åsikten som är byggt omkring 1900, samt tillbyggt flera gånger fram t.o.m. 1940-talet. De nedre bilderna visar Åsiktens innergård, med det gamla modellsnickeriet från 1890-talet t.h. och en mekanisk verkstad från 1949 t.v.²¹

Foto: Isabelle Petersson, april 2011

Byggnader som blivit uppmärksammade i inventeringen och som ännu inte berörs av nya detaljplaner är, NordMills kvarnanläggning och Lantmännen i Ångkvarnen, liksom Odals fastighet och Osmundsanläggning, samt Pumpstationen ritat av Leche. Pumpsta-

¹⁹ Franzén, Anders (2003). Uppsalas industrimiljöer, kvarter Spolen f d Väveriet. Byggnadsvård AB. S. 1-3

²⁰ Franzén, Anders (2003). Uppsalas industrimiljöer, kvarter Ångkvarnen 21:7. Byggnadsvård AB s.1-3

²¹ Franzén, Anders (2003). Uppsalas industrimiljöer, kvarter Ångkvarnen 21:7. Byggnadsvård AB s.1-3

tionen har inte fått någon q-märkning eller annan skyddsangivelse, men vid en ny plananläggning i området bör den få någon slags skyddsangivelse anser kommunen.²²

4.2 Detta har hänt sedan omvandlingen påbörjades

Det finns i stort sett tre färdigbyggda kvarter i Kungsängen, varav det ena är kvarteret Hovstallängen. Hovstallängen var det första kvarteret som byggdes sedan kommunen beslutat att omvandling av området. Kvarteret ligger i den norra delen, närmast stadskärnan. I den nordöstra delen av planområdet finns det Gamla slakthuset, som ritades av

stadsarkitekten Gunnar Leche på 1920-talet. Slakthuset har sedan tidigare beteckningen q₁, vilket innebär att byggnaden inte får rivas. I och med att en ny detaljplan för området upprättades får inte slakthuset rivas eller förvanskas. Vård och underhåll bör ske i samarbete med Upplandsmuséet så att inte det kulturhistoriska värdet försvinner. Hovstallängen är uppfört med slutna kvarter och våningsantalet varierar mellan sex till sju stycken.²³

Bild 2. Gamla slakthuset i kvarteret Hovstallängen, ritat av Gunnar Leche, 1920-tal

Foto: Isabelle Petersson, april 2011

Det andra kvarteret kallas Spolen. Kvarteret Spolens detaljplan beskriver att det inte finns några kulturhistoriskt intressanta byggnader i kvarteret. Enligt detaljplanen har området bestått av industrier, lager, kontor och personalutrymmen och parkering. Däremot uppmärksammade kulturkontoret en kontorsbyggnad, det tidigare metallduksväveriet i inventeringar från 1991 och 2003 som revs i samband med omvandlingen.²⁴ Planområdet består idag av fyra slutna kvarter med en park i mitten. Våningsantalet varierar mellan fem och sex våningar.²⁵ I kvarteret finns det två lokaler för verksamhet, varav den ena används som sushirestaurang.²⁶ Det tredje kvarteret är del av kvarteret Ångkvarnen. Kvarteret som byggs upp i två kvarter gränsar till det q-märkta bostadsområdet från 1920-talet i Hovstallängen. Detaljplanen beskriver att området har haft värdefull bebyggelsemiljö som har pekats ut i inventeringar men revs när detaljplanen upprättades.²⁷

Ytterligare tre detaljplaner är framtagna inom programområdet. Kvarteret Skytteln, kvarteret Varpen och Spolen, samt del av kvarteret Ångkvarnen 21:4 och 21:7. I kvarte-

²² Uppsala kommun (2008). *Uppsala kommuns översiktsplanarbete program för Kungsängen*, Dnr.: 2005/20003-1 stadsbyggnadskontoret. s.15

²³ Uppsala kommun (2004). *Detaljplan del av kv. Hovstallängen*. Dnr 1999/20086-1 s.6

²⁴ Lundberg, Kerstin & Thunman, Dan. (1991). *Kulturhistorisk beskrivning av Kungsängen inklusive å- rummet och stadsparken – studenternas*. Kulturförvaltningen

²⁵ Uppsala kommun (2002). *Detaljplan del av kv. Spolen, Kungsängen 23:1* Dnr 2000/20066-1 s.4

²⁶ Egen observation

²⁷ Uppsala kommun (2005) Del av Ångkvarnen. Dnr. 2005/20095-1 s.4

ret Skytteln finns det enligt detaljplanen inga byggnadsminnen att ta hänsyn till.²⁸ I detaljplanen för kvarteret Varpen och Spolen beskrivs området som att det inte har några byggnader som tillgivits kulturhistoriskt värde.²⁹ Kulturkontoret invänder mot detta och menar att det finns industrihistoriskt intressant bebyggelse i området i form av ett tidigare frörenseri från 1940-talet. Däremot menar kulturkontoret att detta inte ska påverka exploateringen och att det är angeläget att det finns god dokumentation av byggnaden innan den rivs.³⁰

Bild 3. T.h. nybyggda hus i kvarteret Spolen. T.v. tidigare arbetarbostäder till Ångkvarnen i kvarteret Verkstaden. Längst bort i bilden syns kvarteret Hovstallängen.

Foto: Isabelle Petersson, april 2011

I del av kvarteret Ångkvarnen 21:4 och 21:7 finns det en byggnad som har klassats som värdefull industrimiljö, Tullgarns Gjuteri och Mekaniska verkstad, numera Åsikten. På Åsikdens innergård finns ett gammalt modellsnickeri (se bild 1). Byggnaden planeras att rivras för att ge plats åt de nya husen. Enligt byggnadsnämnden skulle det vara ett bättre bevarande av industrimiljön om även denna byggnad sparades, och istället fick ett nytt användningsområde.³¹ Detaljplanen beskriver att byggnaden bör hanteras med varsamhet i och med att den representerar en industriepok.³² Kulturnämnden anser att kulturvärden ska ses som en resurs. Samtidigt efterfrågar de ett konsekvent arbetssätt till de industrihistoriska miljöer som finns kvar och som angetts ha värde. Kvarteret utgör en av områdets äldsta industrimiljöer, vilket enligt nämnderna anses borde beaktas vid förnyelsen.³³ Upplandsmuseet har tagit del av detaljplanen har inte gjort några invändningar.³⁴ Kvarteret kommer enligt detaljplanen att bebyggas med verksamheter i bot-

²⁸ Uppsala kommun, Kulturkontoret (2009) Yttrande från Dnr 2008/20034-1

²⁹ Uppsala kommun (2007). *Detaljplan kv. Varpen och Spolen*. Dnr. 2007/20089 s.5

³⁰ Uppsala kommun (2009). Delegationsbeslut. Diarienummer KTN-2009-0311.60

³¹ Uppsala kommun (2003) kv. Skytteln. Kungsängen 26:1, 22:1 och 1:8 Dnr.2003/20062-1 s.6

³² Uppsala kommun (2009) *Del av kv. Ångkvarnen. Kungsängen 21:4 och 21:7* Dnr 2008/20034-1 s.6

³³ Uppsala kommun, Kulturkontoret (2009) Yttrande från Dnr 2008/20034-1

³⁴ Yttrande från Upplandsmuseet (2009). *Del av kv. Ångkvarnen. Kungsängen 21:4 och 21:7* Dnr 2008/20034-1

tenplan samt även inrymma en förskola i ett av de nybyggda husen (se bild 4 s. 10).³⁵

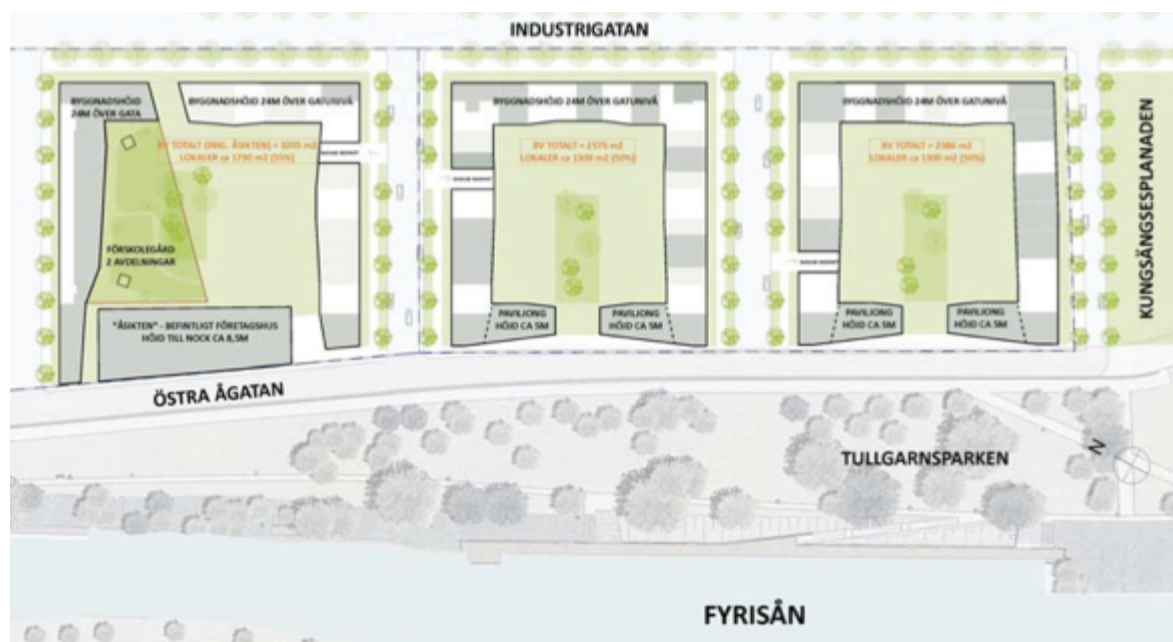

Bild 4. Del av kvarteret Ångkvarnen 21:4 och 21:7. Till vänster i bild syns Åsikten och samt en förskolegård.³⁶

5. AVSLUTANDE DISKUSSION

De arkitektoniska och estetiska värden som den äldre bebyggelsen bär på i Kungsängen har beskrivits genom de olika inventeringar som har gjorts. Värdena redovisas genom text och bild, men har också betygsatts utifrån olika värden hos byggnaden, både dolda och synliga. Något annat gemensamt för de olika inventeringarna är att Gunnar Leches namn är återkommande. Flera byggnader i Kungsängen är ritade av honom, bland annat det Gamla slakthuset, vilket verkar ha en betydelse för byggnadens värde.

Både i kvarteret Spolen och del av kvarteret Ångkvarnen 21:4 och 21:7 var det först och främst företags- och branschhistoria, samt ursprunglighet som värderades högst. Medan de synliga arkitektoniska värdena ansågs vara av mindre betydelse. Trots att AB Nordiska Metallduksväveri blivit värderat i två inventeringar nämns detta inte i detaljplanen för kvarteret Spolen. I del av kvarteret Ångkvarnen 21:4 och 21:7 ansågs de äldre byggnaderna på innergården vara anonyma och bidrar inte till stadsbilden såsom Åsikten gör enligt inventeringen. Modellsnickeriet och verkstaden skulle kunna ges ett nytt användningsområde såsom kulturkontoret föreslagit. Genom att behålla dessa byggnader skulle målet om mer varierad stadsmiljö med större funktionsblandning kunna förverkligas. Enligt Jacobs behövs en åldersblandning hos bebyggelsen för att det ska ge upphov till en livfull stadsdel med mångfald, men om byggnader fortsätter att rivs såsom de har gjort hittills, och så som det planerna anger, kommer det vara svårt att uppfylla Jacobs

³⁵ Uppsala kommun (2009) *Del av kv. Ångkvarnen. Kungsängen 21:4 och 21:7* Dnr 2008/20034-1 s. 4

³⁶ Uppsala kommun (2009) *Del av kv. Ångkvarnen. Kungsängen 21:4 och 21:7* Dnr 2008/20034-1 s. 7

krav på en åldersblandad bebyggelse i Kungsängen och därmed svårt nå planeringsmålet en stadsdel med innerstadskaraktär.

Det har inte gått att avgöra i denna studie om graden av bevarandet av den äldre bebyggelsen har någon inverkan på funktionsintegreringen. I kvarteret Spolen som var ett av de första kvarteren som byggdes var graden av funktionsintegrering låg, och endast en av de två lokalerna som byggdes på bottenvåningen nyttjas. Det finns i kvarteret inga bevarade byggnader sedan tidigare. Del av kvarteret Ångkvarnen 21:4 och 21:7 planeras enligt detaljplanen för en högre grad av funktionsintegrering i och med att Åsikten bevaras. Bottenplanen ska inrymma lokaler för verksamhet samt en förskola. Vad det är som gör att just Åsikten bevaras och inte kontorshuset i kvarteret Spolen framgår inte av handlingarna.

En annan anledning till att integreringen uteblivit i kvarteret Spolen kan ha berott på att det här var ett av de första kvarteren som byggdes utan integrering som planeringsmål. Men det skulle också kunna bero på det Bergdahl beskriver i sin avhandling, att funktionsintegrering är mer komplext att planera för och därför kräver större resurser. Ytterligare en anledning som Bergdahl beskriver är att störande verksamheter har en inverkan på graden av funktionsintegrering. Eftersom det fortfarande bedrivs industriverksamhet i Kungsängen skulle detta kunna vara en orsak till bristen av funktionsintegrering i området. Men om kommunen inte tillåter verksamheter i lokalerna blir det svårare att locka till sig besökare till området.

Kungsängen är som helhet fortfarande en mångsidig miljö. Så är fallet även om kraven på funktionsintegrering och åldersblandad bebyggelse inte uppfylls i de nya kvarteren. Kvarteret Spolen gränsar till äldre arbetarbostäderna, samt industri- och kontorsbyggnader (se bild 2). Men allteftersom som nya kvarter uppförs riskerar variationen att försvinna. I samband med omvandlingen är det endast det Gamla slakthuset och Åsikten som har bevarats, trots att flera byggnader har blivit uppmärksammade i inventeringarna. Kulturkontoret efterfrågar ett mer konsekvent arbetssätt till att de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna som finns kvar, vilket förhoppningsvis leder till att den äldre bebyggelsen som idag finns kvar i området bevaras. Detta skulle då leda till en högre grad av funktionsintegrering, samt en stadsdel med mångfald, vilket i sin tur kan leda till att Kungsängen får en innerstadskaraktär. Utan en tydlig och målmedveten strategi för detaljplaneringen i Kungsängen kommer inte förnyelsen att resultera i levande stadsdel med innerstadskaraktär. Mål och medel behöver samordnas på ett bättre sätt i den kommunala planeringen.

KÄLLFÖRTECKNING

- Bergdahl, Eva (2004) *Om funktionsintegrering i detaljplanering*, Akademisk avhandling 2004. KTH Arkitekturskolan, Stockholm.
- Franzén, Anders (2003). Uppsalas industrimiljöer, kvarter Spolen f d Väveriet. Byggnadsvård AB.
- Franzén, Anders (2003). Uppsalas industrimiljöer, kvarter Ångkvarnen 21:7. Byggnadsvård AB.
- Jacobs, Jane (2004). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*, Daidlos AB 2004, Original title: *The Life and Death of Great American Cities 1961*
- Lundberg, Kerstin & Thunman, Dan. *Kulturhistorisk beskrivning av Kungsängen inklusive å-rummet och stadsparken – studenternas* (1991). Kulturförvaltningen.
- Nyström, Jan (1999) *Planeringens grunder, en översikt*, Studentlitteratur Lund
- Thunman, Dan (2004) *Yttre Kungsängen industri-, kontors- och bostadsområden. Kulturhistoriska värden*. Uppsala kommun, kulturkontoret
- Uppsala kommun (1992) *Program för förnyelse av Kungsängen*. Uppsala kommuns översiktsplanarbete, Stadsbyggnadskontoret
- Uppsala kommun (2002). *Detaljplan del av kv. Spolen, Kungsängen 23:1*
Dnr 2000/20066-1
- Uppsala kommun (2003) kv. Skytteln. Kungsängen 26:1, 22:1 och 1:8
Dnr.2003/20062-1
- Uppsala kommun (2004). *Detaljplan del av kv. Hovstallängen*. Dnr 1999/20086-1
- Uppsala kommun (2007). *Detaljplan kv. Varpen och Spolen*. Dnr. 2007/20089
- Uppsala kommun (2008). *Detaljplan del av kv. Ångkvarn, Kungsängen*.
Dnr 2005/20095-1
- Uppsala kommun (2008). *Uppsala kommuns översiktsplanarbete, program för Kungsängen*. Stadsbyggnadskontoret. Dnr. 2005/20003-1
- Uppsala kommun (2008). *Uppsala kommuns översiktsplanarbete program för Kungsängen*, Dnr.: 2005/20003-1 stadsbyggnadskontoret.

Uppsala kommun, Kulturkontoret (2009) *Yttrande*. Dnr 2008/20034-1

Uppsala kommun (2009). *Delegationsbeslut*. Diarienummer KTN-2009-0311.60

Uppsala kommun (2009) *Del av kv. Ångkvarnen. Kungsängen 21:4 och 21:7* Dnr 2008/20034-1

Yttrande från Upplandsmuseet (2009). *Del av kv. Ångkvarnen. Kungsängen 21:4 och 21:7* Dnr 2008/20034-1